
Fare for atomkrig?

DEBATT

SIGNE FLOTTORP

signe.flottorp@fhi.no

Signe Flottorp er spesialist i allmennmedisin, forskningssjef ved Senter for forskning på epidemitiltak, Folkehelseinstituttet, forsker ved Avdeling for allmennmedisin, Universitetet i Oslo og leder i styret for Norske leger mot atomvåpen.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir følgende interessekonflikter: Hun er leder i styret for Norske leger mot atomvåpen.

KIRSTEN KJELSBORG OSEN

Kirsten Kjelsberg Osen er spesialist i patologi, anatom, professor emerita ved Seksjon for anatomi, Avdeling for molekylærmedisin, Institutt for medisinske basalfag, Universitetet i Oslo og rådsmedlem i Norske leger mot atomvåpen.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir følgende interessekonflikter: Hun er rådsmedlem i Norske leger mot atomvåpen.

JON B. REITAN

Jon B. Reitan er pensjonert spesialist i onkologi, med særinteresse for strålemedisin, senest ved Kreftsenteret, Oslo universitetssykehus, Ullevål. Han var i flere år avdelingsoverlege ved Statens strålevern, og er rådsmedlem i Norske leger mot atomvåpen.

Forfatteren har fylt ut ICMJE-skjemaet og oppgir følgende interessekonflikter: Han er rådsmedlem i Norske leger mot atomvåpen.

Det er krig i hjertet av Europa. Putins ordre om å øke beredskapen for russiske atomvåpen viser at atomvåpnene har fått dominere internasjonal sikkerhetspolitikk altfor lenge.

Støtten til Ukraina er massiv. Det er vanskelig å begripe hva Russlands president Vladimir Putin kan oppnå ved krigen, annet enn menneskelig lidelse for folket i Ukraina, for de russiske soldatene og deres pårørende samt for alle russere som rammes av sanksjoner og boikott.

Tusenvis av russere demonstrerer mot krigen, selv om de risikerer fengselsstraff. Ksenia Suvorova, lege og grunnlegger av den russiske nettsiden for kunnskapsbasert medisin *Madmed.media*, tok initiativ til «et åpent brev til presidenten for den russiske føderasjonen på vegne av russiske leger, sykepleiere og ambulansepersonell med krav om å stoppe fiendtlighetene på Ukrainas territorium» (1, 2). Brevet samlet 17 690 underskrifter fram til 4. mars, da myndighetene sensurerte deler av teksten, og navnene til underskriverne ble skjult (2). Nær 7 000 russiske forskere hadde 4. mars signert et åpent brev som sier at det er ingen rasjonell måte å rettferdiggjøre denne krigen på (3).

Atomvåpen bidrar ikke til fred

Norske leger mot atomvåpen, som er en del av International Physicians for the Prevention of Nuclear War (IPPNW) og partner i International Campaign to Abolish Nuclear Weapons (ICAN), har fordømt Russlands angrep på Ukraina og Putins atomvåpentrusler (4).

«Det er vanskelig å begripe hva Russlands president Vladimir Putin kan oppnå ved krigen, annet enn menneskelig lidelse»

Krigen i Ukraina har store direkte og indirekte konsekvenser på helse, menneskerettigheter og miljø (5). Skrekkscenarioet er atomkrig. Bruk av atomvåpen vil ha katastrofale følger enten de brukes med vilje eller som følge av uhell eller misforståelse (6, 7). Atomvåpen er skapt for massedrap. Virkningene ble «testet» da amerikanske styrker august 1945 slapp en atombombe over Hiroshima og en over Nagasaki. Det var «små» og primitive bomber, men byene ble lagt i grus, og ca. 70 000 døde umiddelbart i hver av dem. Moderne atombomber kan være mye kraftigere.

Når en atombombe sprenges, dannes en gigantisk radioaktiv ildkule. Det frigjøres enorme mengder energi i form av varme, trykk og ioniserende stråling (6, 7). Ved bombens nullpunkt fordamper alt. I et stort område omkring antennes branner som flyter sammen til brannstormer. Et voldsomt overtrykk fra eksplosjonen brer seg med lydens hastighet. Trykkbølgen raserer bygninger. En tornado slynger gjenstander omkring, først bort fra ildkula, så tilbake til senter. Der vil luften suges opp i stratosfæren med radioaktivt materiale og sirkulere rundt jorden. Ioniserende stråling fra ildkula og forurenset materiale skader levende organismer. Symptomene og forløpet avhenger av stråledosen. Overlevende kan få en lang rekke senskader, blant annet kreft. Etter et atombombeangrep vil helsevesenet være satt ut av spill. Det vil ikke være noen som kan ta seg av de skadede.

Den konvensjonelle krigføringen i Ukraina innebærer også en risiko for radioaktive utslipp, fra en eller flere av landets 15 atomreaktorer fordelt på fire atomkraftverk. Atomkraftverkene er sårbare for ødeleggelse ved krigshandlinger, nedsmelting ved tap av nødstrøm, kjølevann og mangel på arbeidere som sikrer tilsyn, eller cyberangrep.

FN vedtok i 2017 et forbud mot atomvåpen, som trådte i kraft januar 2021. Forbudet er imidlertid ikke ratifisert av noen av de ni atomvåpenstatene, heller ikke av Norge eller andre medlemmer av atomalliansen NATO, som i likhet med de ni atomvåpenstatene satser på atomavskrekking for sin sikkerhet. World Medical Association har gjennom en årrekke pekt på ansvaret leger har for å forebygge en atomkrig, og de oppfordrer medlemsorganisasjonene til å arbeide for atomvåpenforbudet og en verden uten atomvåpen (8).

Atomavskrekking fungerer ikke

Selv om de fleste oppfatter Putins atomvåpentrusler mest som retorikk, har utviklingen i Ukraina skapt en ny frykt for atomkrig. Trusler om bruk av masseødelegglesesvåpen skaper ikke fred og gjør ikke verden tryggere. De ni atomvåpenstatene har totalt omtrent 13 000 atomvåpen (9). Russland er verdens største atommakt, med 6 257 atomvåpen, USA har 5 550, Frankrike 290 og Storbritannia 225. USA har utplassert 50 atomvåpen i Tyrkia, 40 i Italia og 20 i Belgia, Nederland og Tyskland (9).

«Å ta i bruk atomvåpen vil være selvmord for Putin, men vil han tenke rasjonelt om han presses inn i et hjørne og opplever at han uansett har tapt?»

NATOs atomvåpen har ikke avskrekket Putin. Vi vet ikke hvordan Putin tenker, og vi vet lite om beslutningsprosessene i kretsen rundt ham. Et dokument fra 2020, omtalt som Russlands atomvåpendoktrine, fremmer fire scenarioer som kan rettferdiggjøre bruk av atomvåpen (10): 1) Bruk av atomvåpen og andre masseødelegglesesvåpen mot Russland eller deres allierte. 2) Avfyring av ballistiske missiler mot Russland eller deres allierte. 3) Angrep på kritisk statlige eller militære lokasjoner som vil undergrave landets responsevne med kjernevåpen. 4) Bruk av konvensjonelle våpen mot Russland «når selve statens eksistens står i fare».

Sanksjonene rammer hardt. Hva skal til for at Putin definerer at statens eksistens står i fare? Å ta i bruk atomvåpen vil være selvmord for Putin, men vil han tenke rasjonelt om han presses inn i et hjørne og opplever at han uansett har tapt?

Svaret på Putins atomvåpentrusel er å intensivere arbeidet for avspenning og nedrustning. Vi må arbeide for å avskaffe atomvåpen – før det er for sent.

REFERENCES

1. Open letter, signed by 1000s of signatories, calls for an end to hostilities in Ukraine. Russian doctors, nurses, and paramedics demand an end to hostilities in Ukraine. BMJ 2022; 376: o535. [PubMed]
2. Et åpent brev til presidenten for Den russiske føderasjonen på vegne av russiske leger, sykepleiere og ambulansepersonell med krav [slettet på forespørsel fra RKN, Kode for administrative lovbrudd i Den Russiske Føderasjon, Den russiske føderasjonens straffelov] Ukrainas territorium. Google translate-versjon russisk-norsk her: https://madmed-media.translate.goog/open-letter/?_x_tr_sl=ru&_x_tr_tl=no&_x_tr_hl=no&_x_tr_pto=wapp Lest 4.3.2022.
3. An open letter from Russian scientists and science journalists against the war with Ukraine. Eureporter 24.2.2022. <https://www.eureporter.co/world/russia/2022/02/24/an-open-letter-from-russian-scientists-and-science-journalists-against-the-war-with-ukraine/> Lest 5.3.2022.
4. Norske leger mot atomvåpen. Vi fordømmer Putins atomvåpentrusler. 1. mars 2022. <https://legermotatomvapen.no/news/183/details/vi-fordommer-putins-atomvapentrusler> Lest 1.3.2022.
5. International Physicians for the Prevention of Nuclear War. War in Eastern Europe: On the Brink of a Humanitarian Disaster. Emergency briefing 19.2.2022. <http://www.ippnw.org/no-war> Lest 5.3.2022.
6. Norske leger mot Atomvåpen. Lær om atomvåpen. Medisinske konsekvenser. <http://laromkarnvapen.se/no/konsekvensene-av-atomvapen/medisinske-konsekvenser> Lest 8.3.2022.
7. Mæland JG, Hilt B, Osen KK et al. Medisinske virkninger av atomvåpen. Tidsskr Nor Legeforen 2013; 133: 542–4. [PubMed][CrossRef]
8. World medical association statement on nuclear weapons. <https://www.wma.net/policies-post/wma-statement-on-nuclear-weapons/> Lest 8.3.2022.
9. ICAN. The World's Nuclear Weapons. https://www.icanw.org/nuclear_arsenals Lest 8.3.2022.
10. Nettavisen. Hvor usannsynlig er det at det blir atomkrig? <https://www.nettavisen.no/nyheter/hvor-usannsynlig-er-det-at-det-blir-atomkrig/s/5-95-406975> Lest 5.3.2022.

Publisert: 15. mars 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0209
Mottatt 9.3.2022, godkjent 14.3.2022.
Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 24. mars 2026.